

longyorsítók, nukleáris módszerek és társadalmi kihívások

Simonyi-nap

2019. október 18.

Szilágyi Edit

MTA Wigner FK, Nukleáris Anyagtudományi Osztály

nem csak

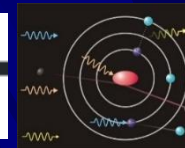
(Ion)gyorsítók, nukleáris módszerek és **társadalmi kihívások**

- Társadalmi kihívások
- Gyorsítókról
- Hogy jön össze ez a kettő?

Társadalmi kihívások (H2020)

Wigner FK Budapest

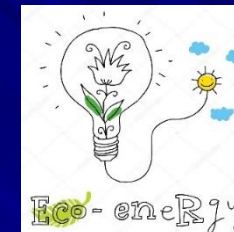
Nukleáris Anyagtudományi Osztály

Egészségügy

Élelmezésbiztonság

Hatékony energia

Intelligens közlekedés

Gyorsítók?

Éghajlatváltozás

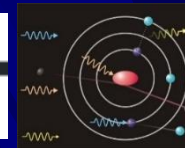
Európa a változó világban Biztonságos társadalmak

Egy kis történelem

Wigner FK Budapest

Nukleáris Anyagtudományi Osztály

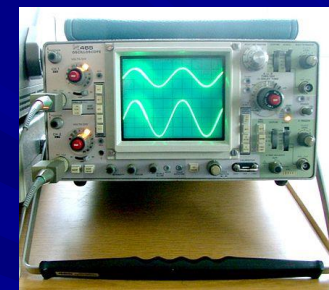
Karl F. Braun,
1850–1918

1905

Braun-cső

Oszilloszkóp (~ 1 kV)

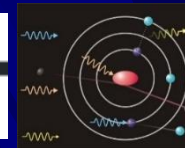

CRT TV (~ 10 kV)

Egy kis történelem

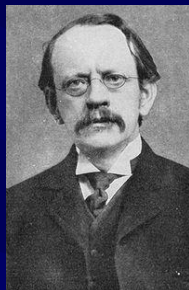
Wigner FK Budapest

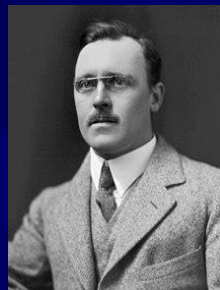
Nukleáris Anyagtudományi Osztály

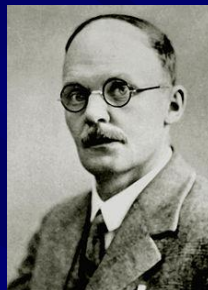
Karl F. Braun,
1850–1918
 1905

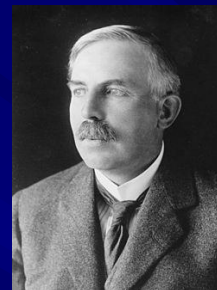
J.J. Thomson,
1856–1940
 1906

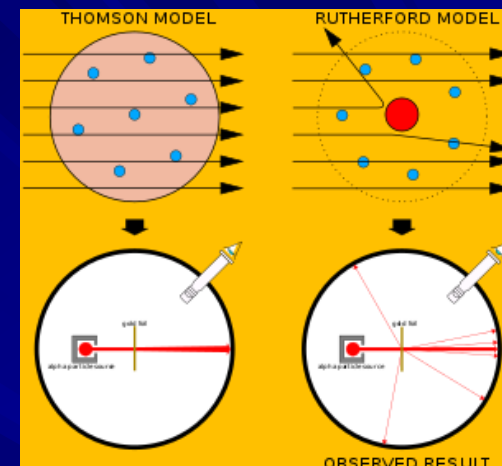
Ernest Marsden,
1889–1970

Hans Geiger,
1882–1945

E. Rutherford
1871–1937
 1908

1897: Karl Ferdinand Braun: katódsugárcső

1899: Joseph John Thomson: „plum pudding”

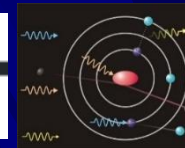
1909: Geiger–Marsden-kísérlet: az atommag felfedezése

1917: Ernest Rutherford: $^{14}\text{N} + \alpha = ^{17}\text{O} + \text{p}$

Egy kis történelem

Wigner FK Budapest

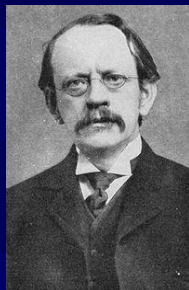
Nukleáris Anyagtudományi Osztály

Karl F. Braun,
1850–1918

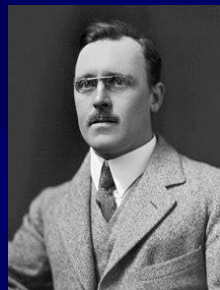
1905

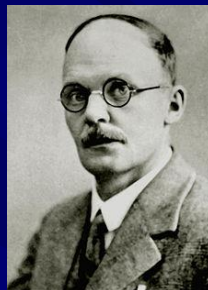
J.J. Thomson,
1856–1940

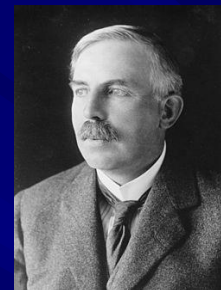
1906

Ernest Marsden,
1889–1970

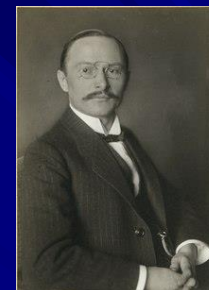
Hans Geiger,
1882–1945

E. Rutherford
1871–1937

1908

H. Greinacher
1880–1974

1897: Karl Ferdinand Braun: katódsugárcső

1899: Joseph John Thomson: „plum pudding”

1909: Geiger–Marsden-kísérlet: az atommag felfedezése

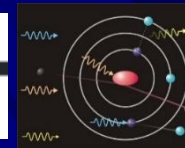
1917: Ernest Rutherford: $^{14}\text{N} + \alpha = ^{17}\text{O} + \text{p}$

1920: Heinrich Greinacher: Feszültség sokszorozó

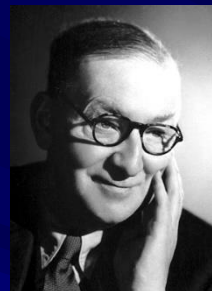
Egy kis történelem

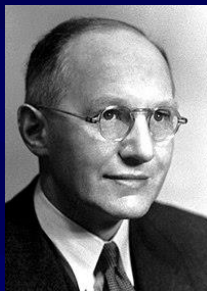
Wigner FK Budapest

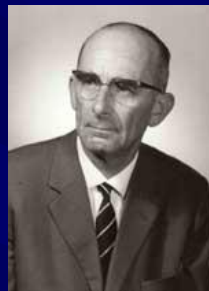
Nukleáris Anyagtudományi Osztály

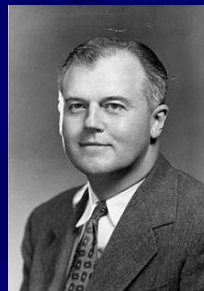
John D. Cockcroft
1897–1967
 1951

Ernest Walton
1903–1995
 1951

R. Widerøe
1902–1996

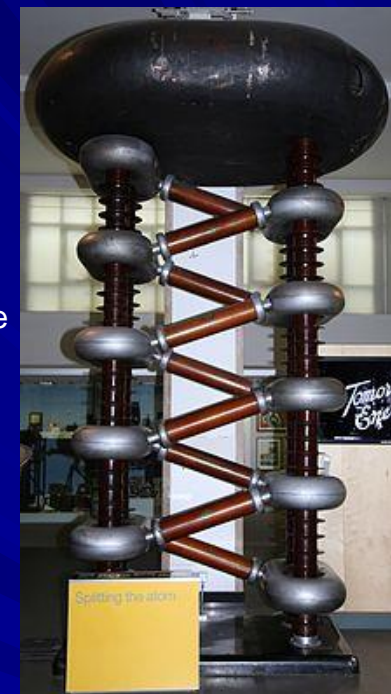
R.J. Van de Graaff
1901–1967

Szilárd Leó
1898–1964

Ernest O. Lawrence
1901–1958
 1939

1930: Cockcroft–Walton-generátor

1932: első magreakció gyorsítóval:

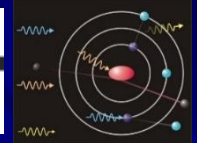

1928–1931 : Rolf Widerøe: linac, Van de Graaff (~ 1 MeV)

1929. 01. 05. Szilárd Leó: a ciklotron szabadalma

1929. 04. 01. Ernest O. Lawrence: a ciklotron szabadalma

1930–1932: az első ciklotron megépítése (80 kV → 1.2 MeV)

Kaszád és Van de Graaff-típusú részecskegyorsítók.

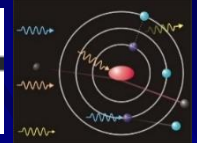

- Soproni Műszaki Egyetem Elektrotechnika Tanszék: 750 kV-os feszültség, proton.
 - Mesterséges atommag-átalakulás (1951).
 ${}^7\text{Li}(p,\gamma){}^8\text{Be}$ reakció, 441 keV-en.
- A KFKI-ban átalakítva: 1 MeV elektron (1952).
 - atomfizikai alap kutatásra használták,
 - kísérleti jelleggel végeztek vele ipari célú nagyenergiájú röntgenbesugárzásokat is.

Simonyi Károly – gyorsítók

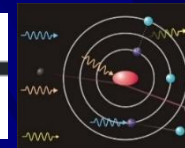
Wigner FK Budapest

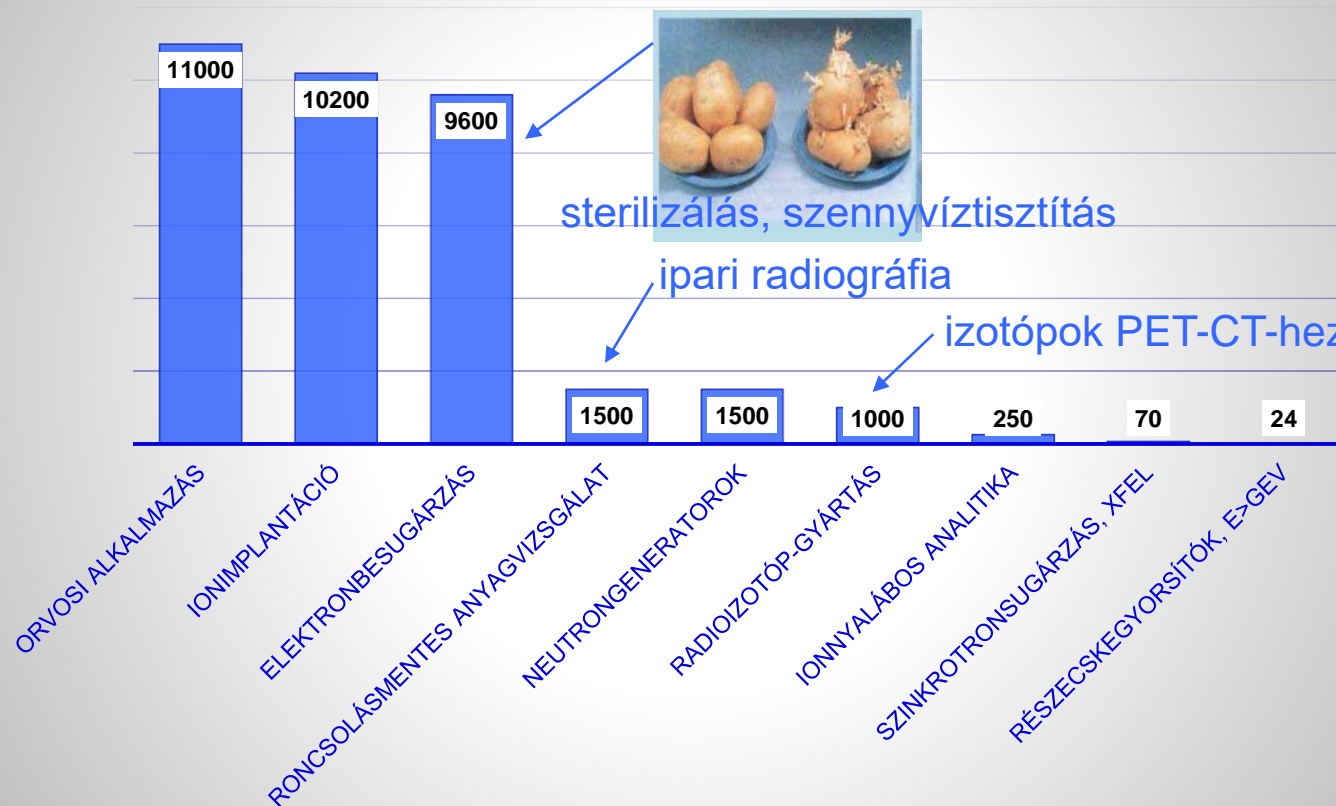
Nukleáris Anyagtudományi Osztály

2001-ben az MTA KFKI Részecske- és Magfizikai Kutatóintézet munkatársai helyreállították; ma az ELTE-n látható.

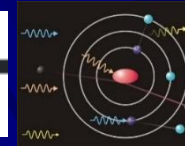
Gyorsítók alkalmazási területei

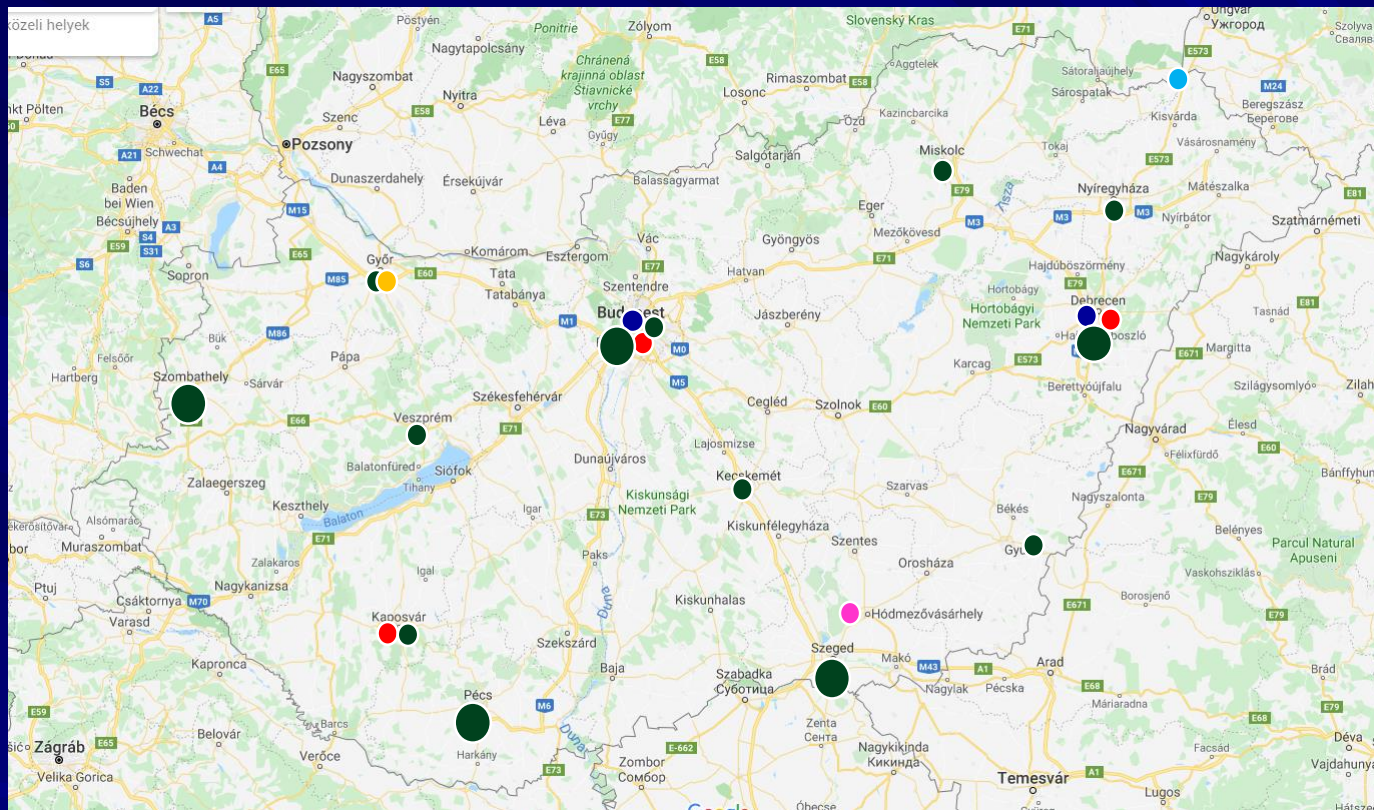
Gyorsítók Magyarországon

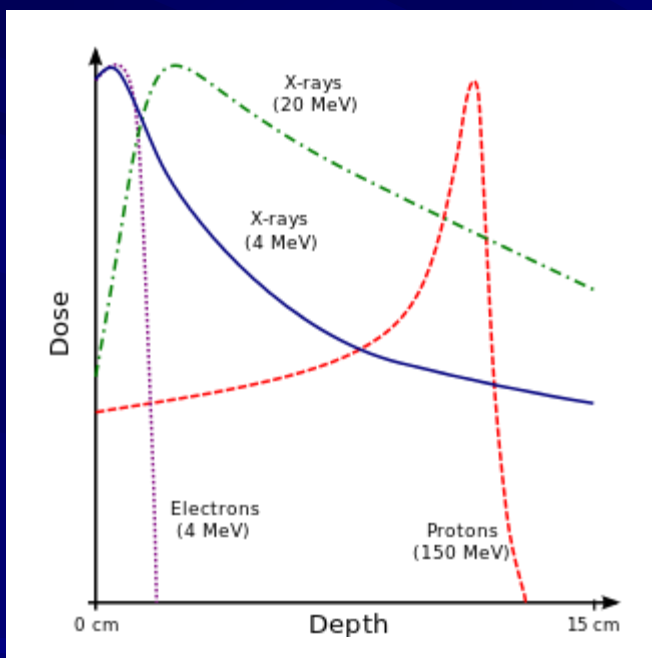
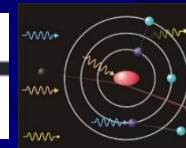
Wigner FK Budapest

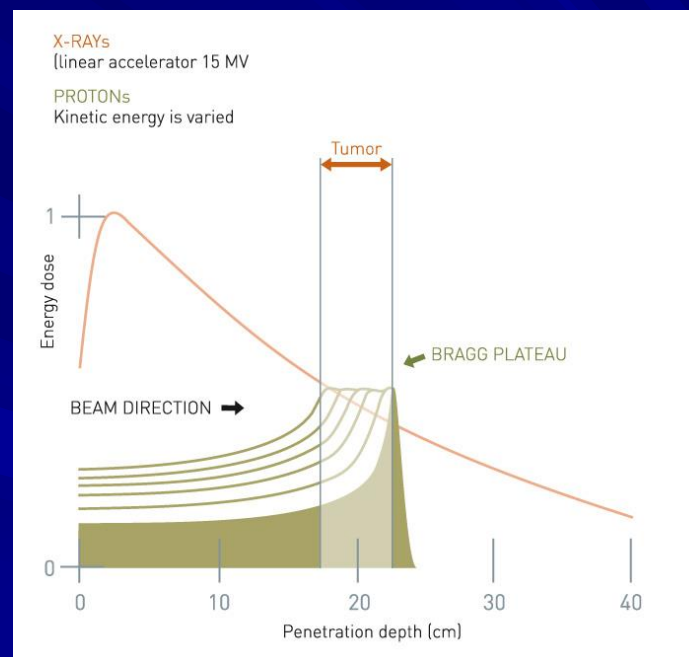
Nukleáris Anyagtudományi Osztály

- Kutatóberendezések (~9)
- Biztonságtechnikai gyorsító + 10 mobil
- Orvosi ciklotron (3)
- Ipari (Protetim Kft.)
- oktatás
- 13 sugárterápiás központ, 5 regionális; >38 LINAC)

X-ray

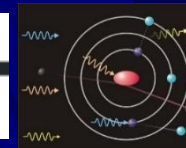

proton

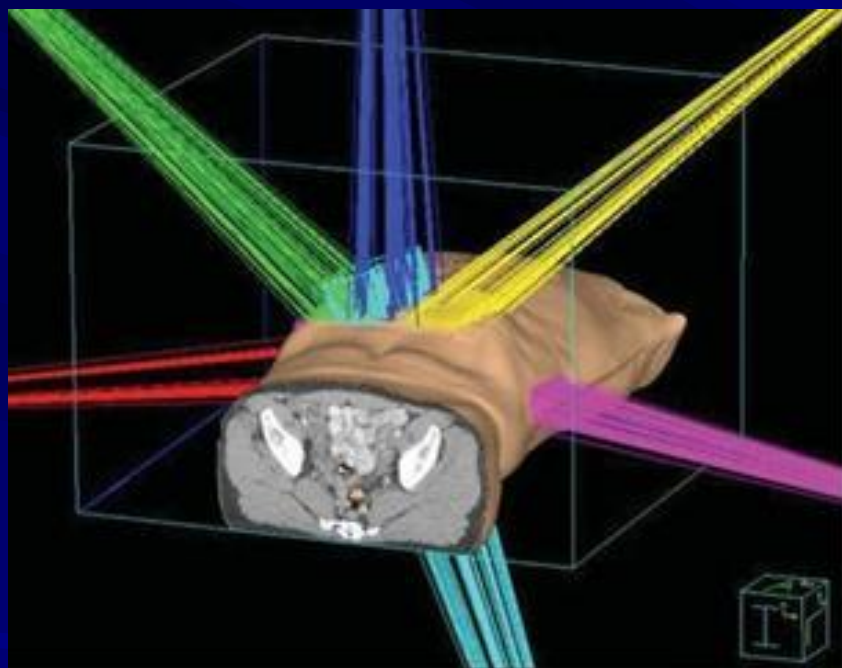
Radioterápia

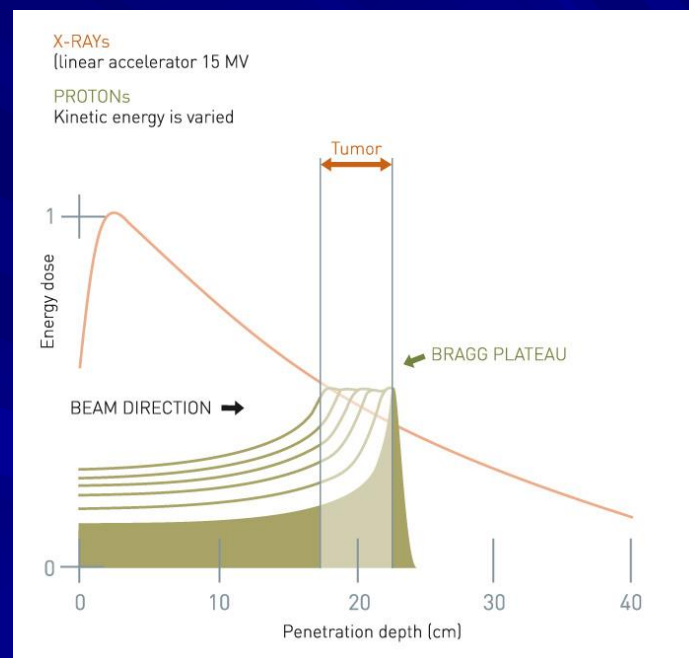
Wigner FK Budapest

Nukleáris Anyagtudományi Osztály

X-ray

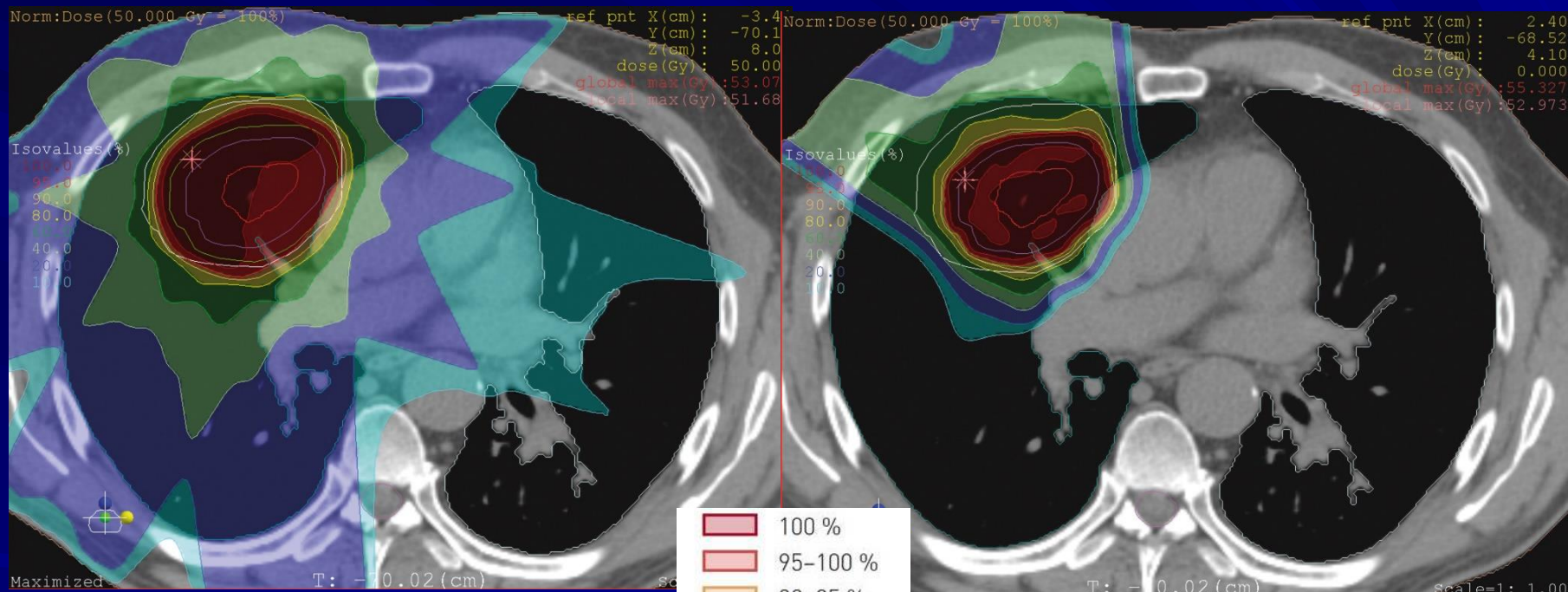
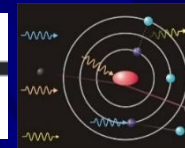
proton

Radioterápia

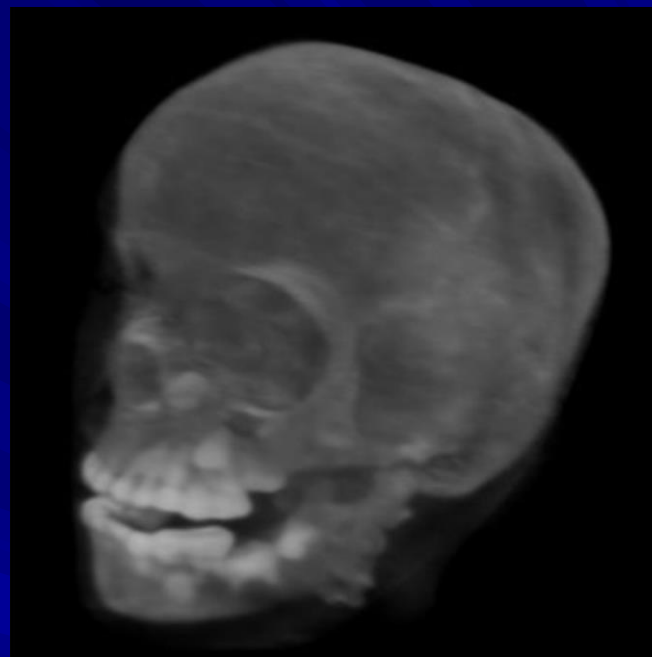
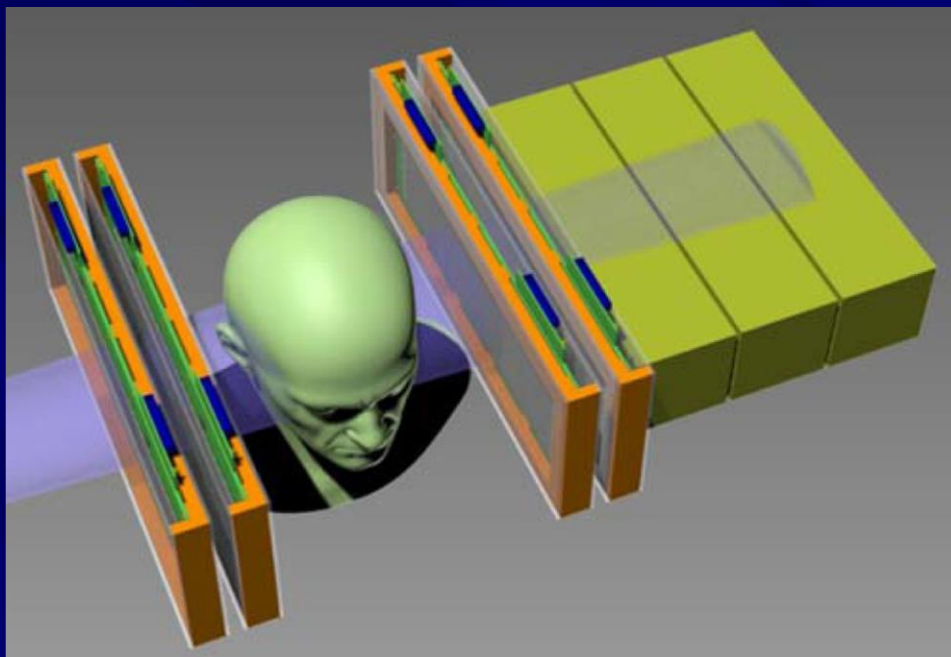
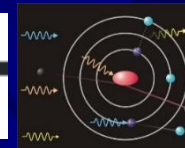
Wigner FK Budapest

Nukleáris Anyagtudományi Osztály

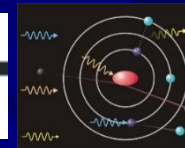

X-ray

proton

A fékeződések meghatározásával, pCT-vel még pontosabbá tehetnénk a hadronterápiát.

- Bergen UiB: Prof. Dieter Röhrich

- Budapest Wigner RCP:

GG Barnaföldi, PhD

Mónika Varga-Kőfaragó, PhD*

Prof. Gábor Papp (ELTE)

Ákos Sudár (BSc*, ELTE)

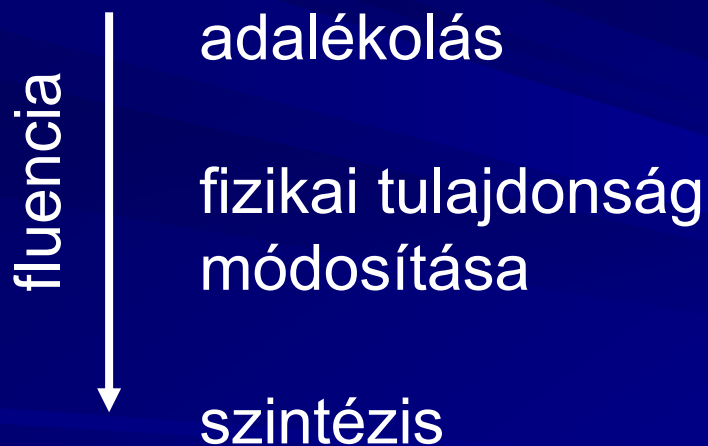

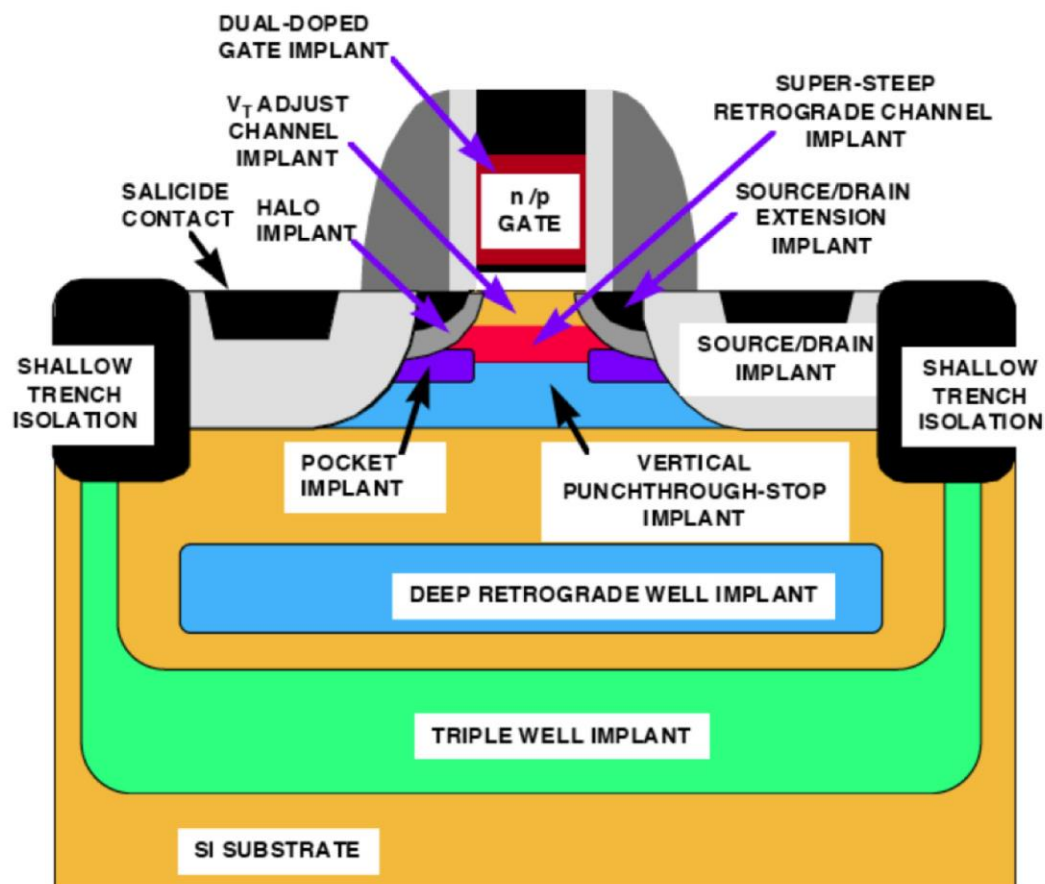
UNIVERSITY OF BERGEN

Ionimplantáció

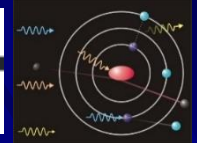
anyagmódosító hatása

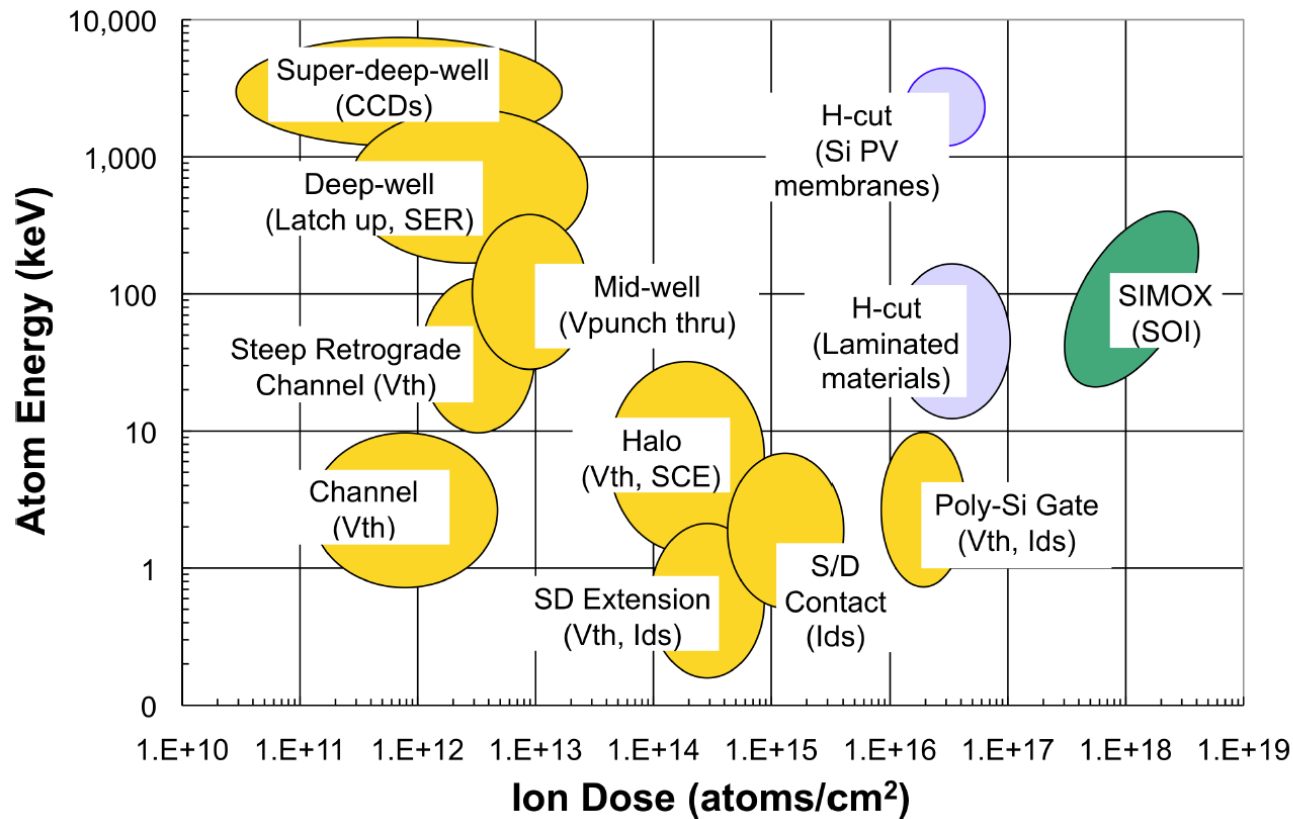

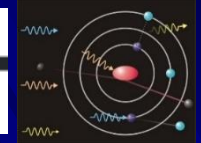
Source/Channel/Drain
10-100 nm deep
 10^{17} - 10^{20} dopants/cm³

CMOS Well
200-3000 nm deep
 10^{15} - 10^{19} dopants/cm³

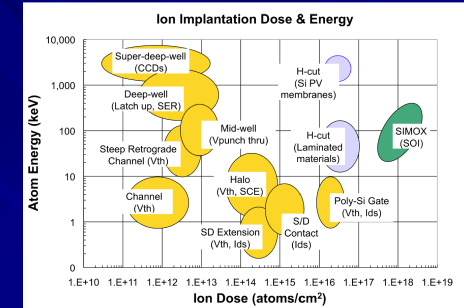
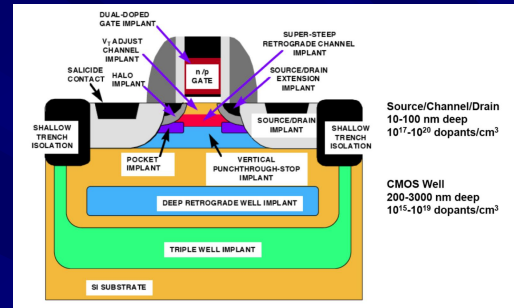
Ion Implantation Dose & Energy

Ionimplantáció

anyagmódosító hatása

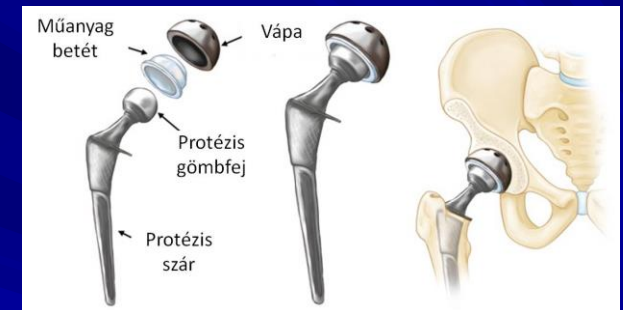

fluencia

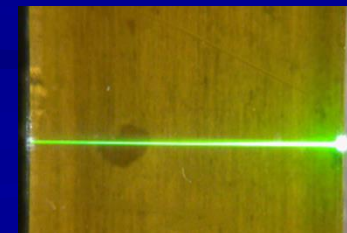
adalékolás

fizikai tulajdonság
módosítása

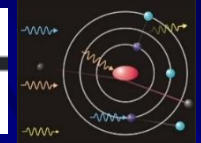
szintézis

Tóth, A ; Újvári, T ; Bertóti, I ; Szilágyi, E ; Keszthelyi, T ; Juhász, A
Fast atom beam treatment of ultra-high molecular weight polyethylene
SURFACE AND INTERFACE ANALYSIS 36 : 8 pp. 1041-1043. , 3 p. (2004)

optikai hullámvezetők

Ionnyalábos analitika

minták elemi (izotópos) összetétele

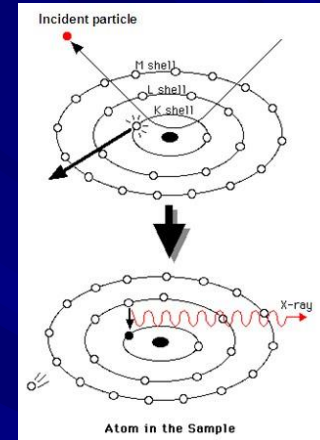
fény vagy röntgen (IL, PIXE)

rugalmas szórás (RBS, ERDA)

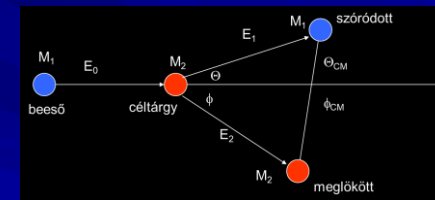
magreakció (NRA)

...

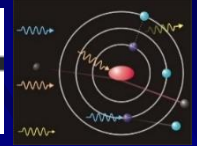
csatornahatással kombinálhatók

$$E_1 = E_0 K = \left[\frac{M_1 \cos \Theta \pm \sqrt{M_2^2 - M_1^2 \sin^2 \Theta}}{M_1 + M_2} \right]^2 E_0$$

$$l = \frac{E_2}{E_0} = \frac{4M_1 M_2}{(M_1 + M_2)^2} \cos^2 \zeta$$

Ionnyalábos analitika

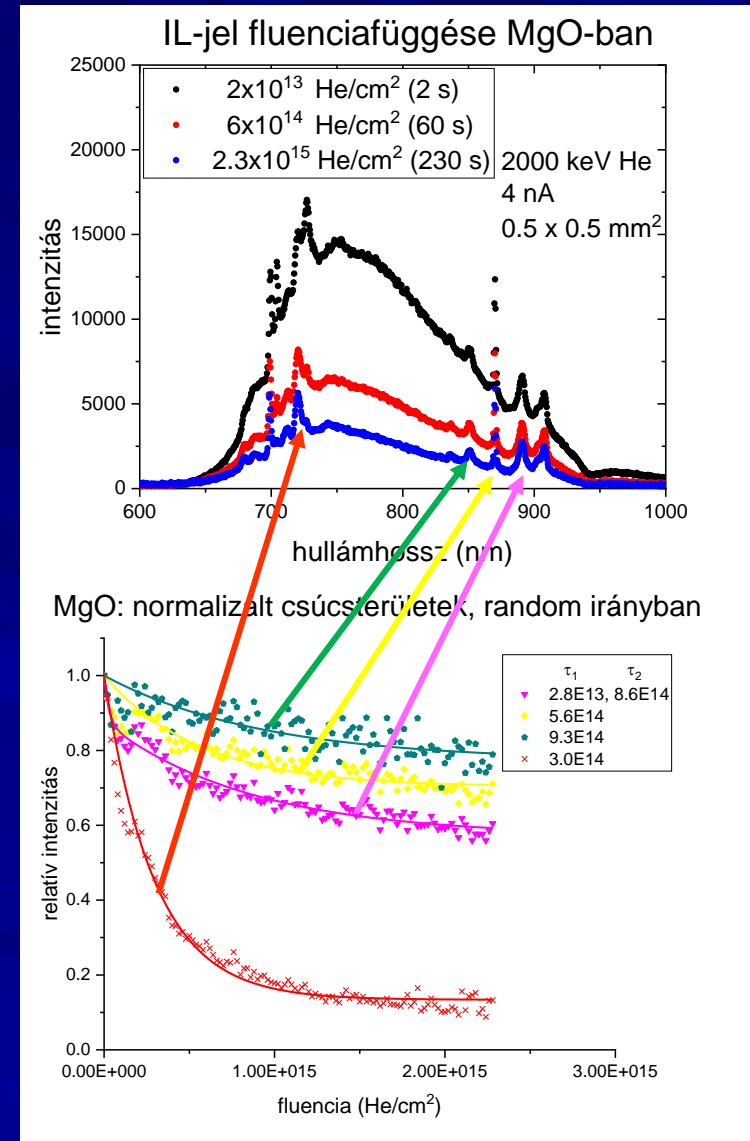
minták elemi (izotópos) összetétele

fény vagy röntgen (IL, PIXE)
rugalmas szórás (RBS, ERDA)
magreakció (NRA)

...

csatornahatással kombinálhatók

IL fényemittáló rendszerek
sugárzástűrése

FeRh multiréteg vizsgálata

Wigner FK Budapest

Nukleáris Anyagtudományi Osztály

Motiváció:

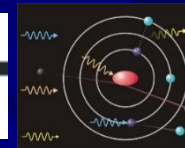
+1 energiahatékonyság

FeRh multiréteg vizsgálata

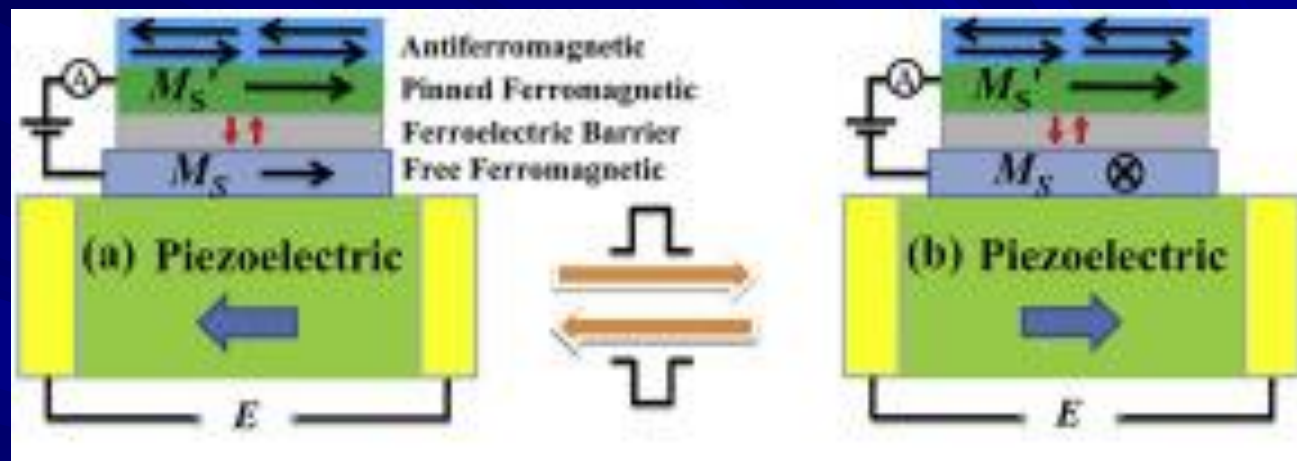
Wigner FK Budapest

Nukleáris Anyagtudományi Osztály

Motiváció:

-
-
-

+1 energiahatékonyság

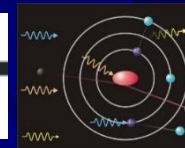

A mágnesség elektromos térrel történő kapcsolása nagyságrendekkel csökkentheti az információ tárolásához szükséges energiát. Az így kifejlesztett eszközök alkalmazásával világszinten óriási energiamennyiség takarítható meg.

FeRh multiréteg vizsgálata

Wigner FK Budapest

Nukleáris Anyagtudományi Osztály

Motiváció:

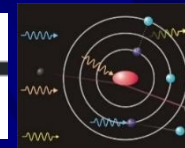

+1 energiahatékonyság

A mágnesség elektromos térrel történő kapcsolása nagyságrendekkel csökkentheti az információ tárolásához szükséges energiát. Az így kifejlesztett eszközök alkalmazásával világszinten óriási energiamennyiség takarítható meg.

FeRh multiréteg vizsgálata

Wigner FK Budapest

Nukleáris Anyagtudományi Osztály

Mintakészítés: MBE

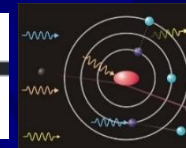

${}^n\text{FeRh}$
${}^{57}\text{FeRh}$
${}^n\text{FeRh}$
${}^{57}\text{FeRh}$
${}^n\text{FeRh}$
${}^{57}\text{FeRh}$
${}^n\text{FeRh}$
${}^{57}\text{FeRh}$
${}^n\text{FeRh}$
${}^{57}\text{FeRh}$
${}^n\text{FeRh}$
${}^{57}\text{FeRh}$
${}^n\text{FeRh}$
${}^{57}\text{FeRh}$
${}^n\text{FeRh}$
${}^{57}\text{FeRh}$
MgO

FeRh multiréteg vizsgálata

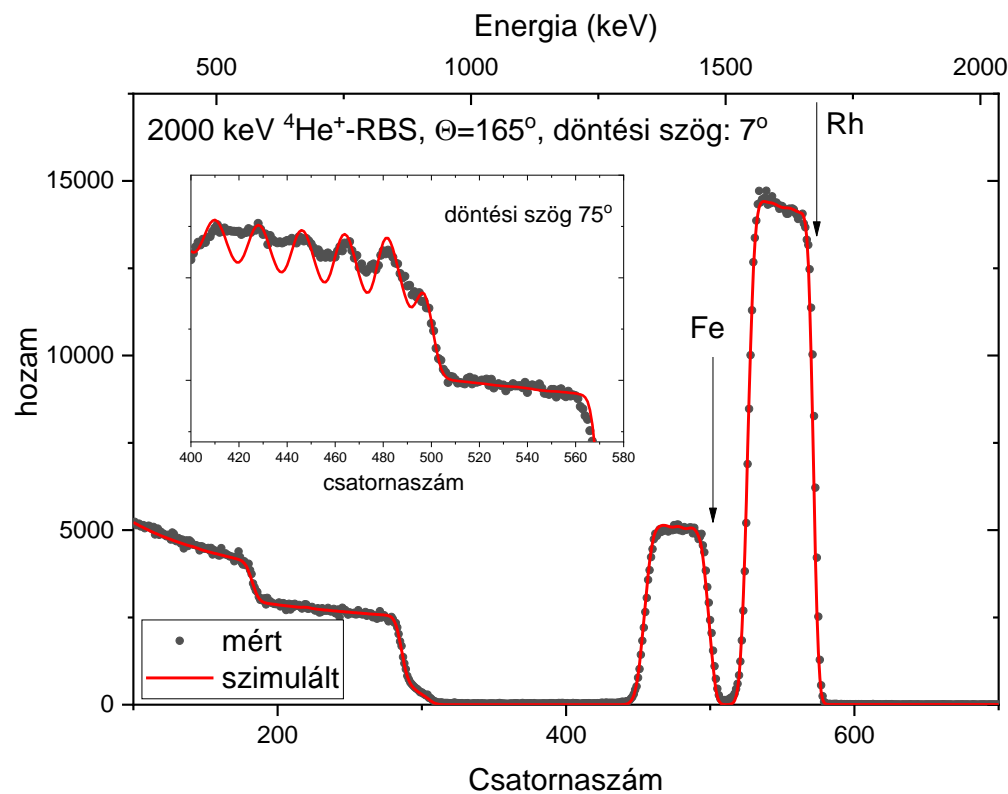
Wigner FK Budapest

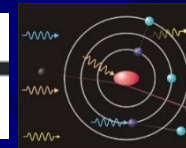
Nukleáris Anyagtudományi Osztály

Mintakészítés: MBE

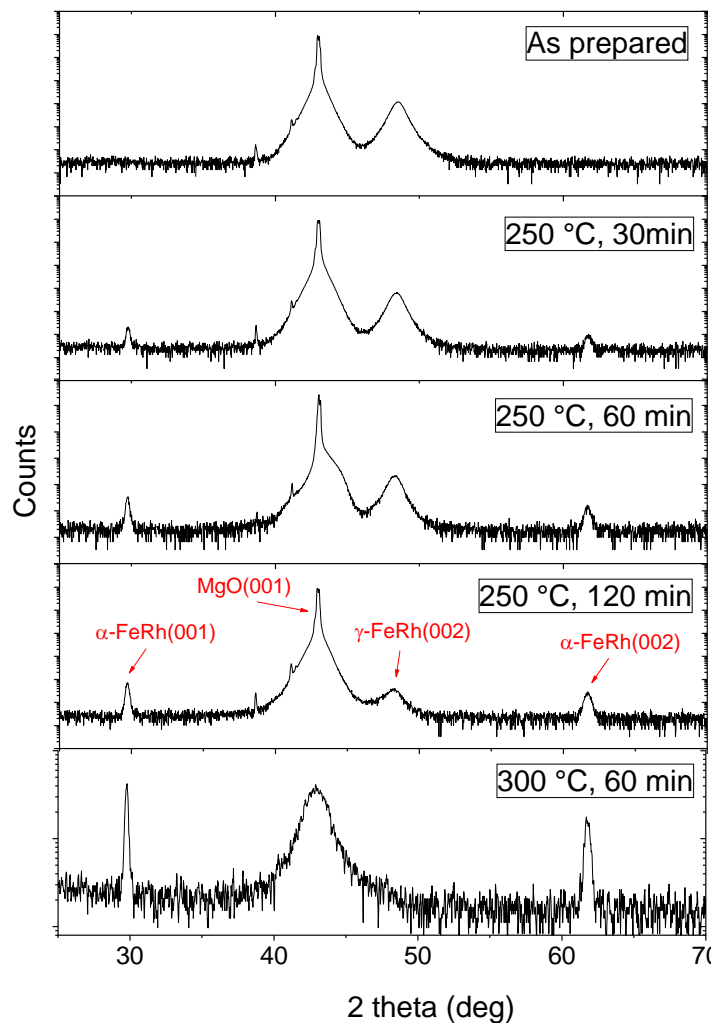
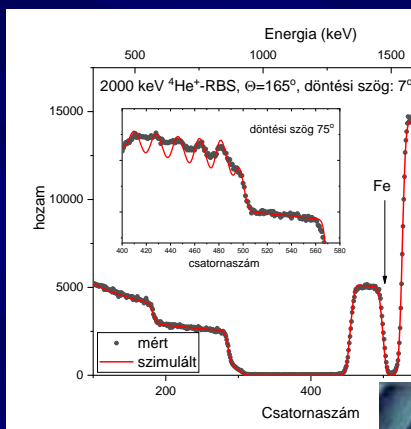
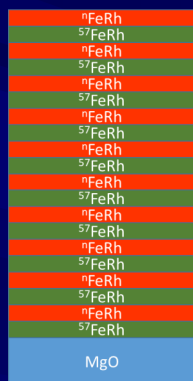
Minősítés: RBS, XRD, neutronreflektometria

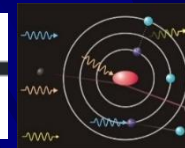
FeRh multiréteg vizsgálata

Mintakészítés: MBE
Minősítés: RBS, XRD,

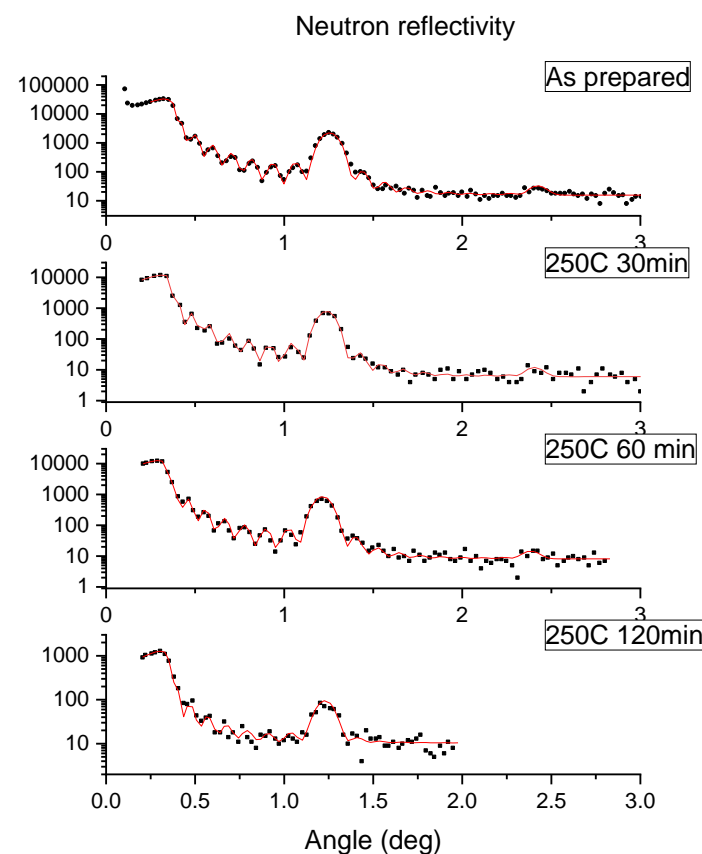
FeRh multiréteg vizsgálata

Nukleáris Anyagtudományi Osztály

Mintakészítés: MBE

Minősítés: RBS, XRD, neutronreflektometria

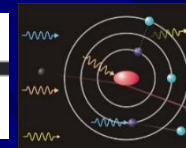

FeRh multiréteg vizsgálata

Wigner FK Budapest

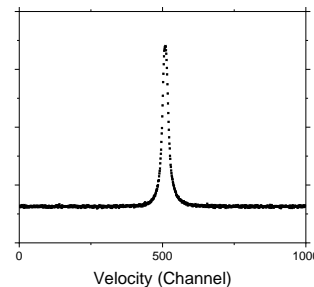
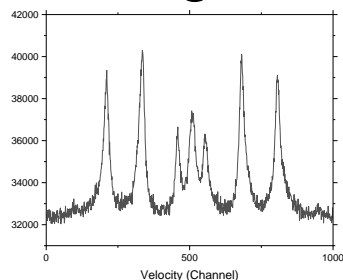
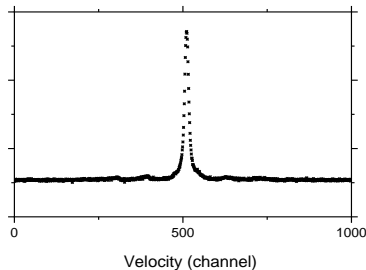
Nukleáris Anyagtudományi Osztály

ferromágneses

hőkezelés

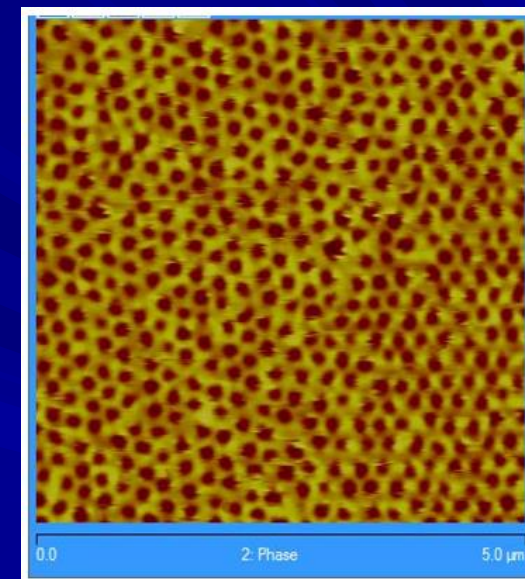
Implantálás

nem mágneses
nem stabil FCC

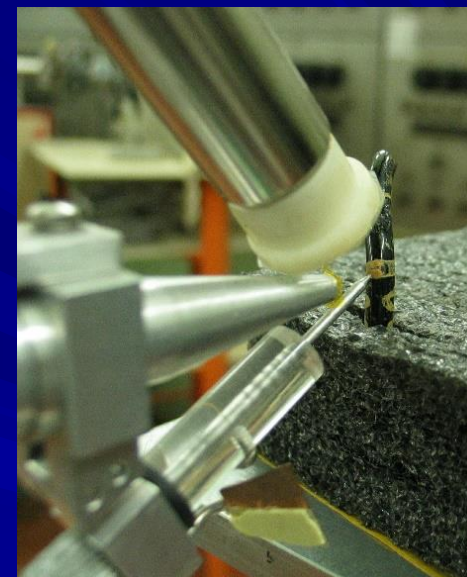
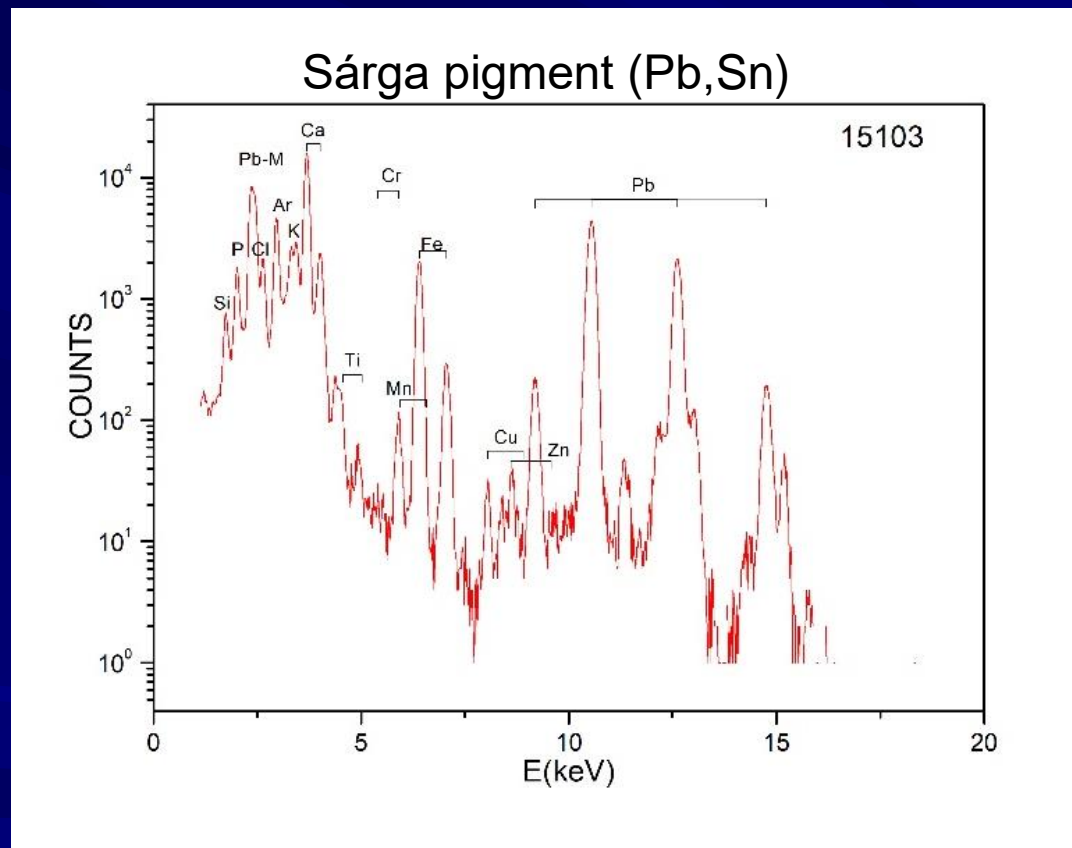
nem mágneses
stabil FCC

Mágneses
nanomintázatok

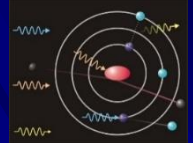
További vizsgálatok folyamatban!

Festett üveg karkötőtöredék (GLASS 160) PIXE mérése

A pigmentek elemösszetételeiből következtetni lehet a tárgy gyártásának helyére.

Összefoglalás

Egészségügy

Élelmezésbiztonság

Hatékony energia

Intelligens közlekedés

**Minden kihívásra
több példa is
hozható lenne.**

Éghajlatváltozás

Európa a változó világban

Biztonságos társadalmak

Köszönet

Wigner FK Budapest

Nukleáris Anyagtudományi Osztály

Horváth Zsolt
Zolnai Zsolt

Fenyves József
Hegedűs Gergő
Kiss László
Seres Csaba
Vad Gábor
Zwickl Zoltán

Bottyán László
Bányász István
Kostka Pál
Kótai Endre
Kovács Imre
Lengyel Attila
Merkel Dániel

Köszönöm a figyelmet!

Nagy Dénes Lajos
Németh Attila
Sajti Szilárd

Szőkefalvi-Nagy Zoltán